

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

МАЛАХОВА ЛАРИСА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 339.9:338.439.053.23

**ГЛОБАЛЬНА ПРОДОВОЛЬЧА ПРОБЛЕМА В КОНТЕКСТІ
ПРІОРИТЕТІВ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ
СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА**

Спеціальність 08.00.02 – світове господарство
і міжнародні економічні відносини

Автореферат дисертації
на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків – 2014

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі міжнародних економічних відносин Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент,
Сідоров Вадим Ігоревич
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна
Міністерства освіти і науки України,
декан факультету міжнародних економічних
відносин та туристичного бізнесу

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, доцент
Яценко Ольга Миколаївна
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана
Міністерства освіти і науки України,
професор кафедри міжнародної торгівлі

кандидат економічних наук,
Халатур Світлана Миколаївна
Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет
Міністерства освіти і науки України,
доцент кафедри фінансів

Захист відбудеться «27» червня 2014 року о 10 годині 00 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.051.25 у Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, площа Свободи, 6, ауд. 392.

З дисертацією можна ознайомитись у Центральній науковій бібліотеці Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, площа Свободи, 4.

Автореферат розісланий «__» травня 2014 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат економічних наук, доцент

Н. І. Гончаренко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Нерівномірність цивілізаційного розвитку сучасної світогосподарської системи ставить нові виклики перед світовою спільнотою, серед яких особливе місце займає глобальна продовольча проблема, сутність якої полягає в недостатньому задоволенні однієї з першочергових і найважливіших потреб людини у повноцінному харчуванні. Ідентифікація цієї глобальної проблеми виявляє глобальну асиметрію її вирішення.

Глобальна продовольча проблема на сьогодні залишається невирішеною, що, у свою чергу, породжує виклики для подальшого розвитку людства, насамперед економічного. Саме стабільний економічний розвиток може стати запорукою подолання проблеми голоду та недоїдання у світі. Стабілізація світогосподарських продовольчих відносин може бути досягнута за умов дотримання пріоритетних напрямів економічного розвитку та вдосконалення продовольчих політик країн, що розвиваються. Ситуація, яка склалася у світовій агропродовольчій сфері, особливо актуалізує питання адаптації агропромислового комплексу України до умов глобальної продовольчої проблеми, а також зумовлює феноменологічний підхід у випрацюванні нових теоретичних напрямів до вирішення світової проблеми голоду та недоїдання.

Дослідженням глобальних проблем, у тому числі й продовольчої, серед зарубіжних вчених займалися А.І. Алтухов, К. Арауджо, О. Бадьян, В.Г. Барановський, У. Бек, Д.М. Гвішиані, О.В. Гордєєв, Ж.Ж. Дезір, В.О. Дергачев, Дж. Дрезе, В. Ейкройд, Е. Екхольм, З.М. Ільїна, О.В. Ішханов, О.О. Кайгородцев, Е. Кеннеді, К. Кленнерт, Є.В. Ковальов, Д. Махендра, С. Османі, Л.С. Ревенко, А. Сен, К. Тіммер, І.Т. Фролов, Д. Хідей, О.М. Чумаков, Р. Шахідур, Шенген Фен, Т. Шульц та інші.

Серед вітчизняних вчених значний внесок у вивчення міжнародних економічних відносин та глобальних проблем зробили А.П. Голіков, О.А. Довгаль, Д.Г. Лук'яненко, М.З. Мальський, М.М. Мацях, О.І. Рогач, В.І. Сідоров, А.С. Філіпенко, О.Б. Чернега та ін. Теоретичні дослідження глобальної продовольчої проблеми та сфери виробництва й розподілу продовольчих ресурсів проводили такі українські вчені як О.Г. Білорус, В.І. Власов, Є.В. Вороновська, О.І. Гойчук, Н.Р. Джурик, Н.А. Казакова, В.В. Ковальов, П.Т. Саблук, С.М. Халатур, М.Й. Хорунжий, О.М. Яценко та ін.

У той же час аналіз літературних джерел засвідчив, що недостатньо вивченими залишаються науково-теоретичні засади дослідження продовольчих ресурсів як чинника розвитку економіки, організаційно-економічні принципи моделювання продовольчої політики держави у глобалізаційних умовах, питання розробки механізму адаптації агропромислового комплексу країни до умов загострення глобальної продовольчої проблеми, що і зумовило актуальність теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до тематики науково-дослідної роботи кафедри міжнародних економічних відносин Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна «Трансформація міжнародних економічних

відносин в епоху глобалізації» (№ державної реєстрації 0113U001401), у рамках якої здійснено дослідження особливостей прояву глобальної продовольчої проблеми в умовах сучасного світового господарства.

Мета і задачі дослідження. Метою роботи є поглиблення теоретико-методичних основ дослідження глобальної продовольчої проблеми та розробка науково-практичних рекомендацій щодо формування політики держави у сфері виробництва та розподілу продовольства під впливом глобалізаційних процесів.

Відповідно до мети дослідження в дисертаційній роботі поставлено і вирішено такі **задачі**:

- дослідити теоретичні засади причин виникнення та взаємозв'язку глобальних проблем у сучасному світовому господарстві;
- охарактеризувати глобальну продовольчу проблему як прояв кризового стану сучасних світогосподарських зв'язків;
- систематизувати методичні підходи щодо дослідження продовольчих криз;
- проаналізувати стан продовольчої забезпеченості в умовах глобального розвитку світогосподарських відносин;
- дослідити інструменти наднаціонального регулювання світової агропродовольчої сфери;
- обґрунтувати використання продовольчих ресурсів як чинника розвитку «нових агропродовольчих» країн;
- виявити перспективні напрями продовольчої політики «нових агропродовольчих» країн;
- запропонувати механізм адаптації агропромислового комплексу України до умов глобальної продовольчої проблеми.

Об'єктом дослідження є процес диспропорційного розвитку сфери виробництва та розподілу продовольчих ресурсів в умовах сучасного світового господарства.

Предметом дослідження є глобальна продовольча проблема в контексті пріоритетів економічного розвитку світового господарства.

Методи дослідження. У процесі дисертаційного дослідження було використано такі наукові методи: аналіз і синтез для побудови класифікацій рівнів прояву глобальної продовольчої проблеми (п. 1.2); діалектичний для виявлення взаємозв'язку продовольчої проблеми з іншими глобальними проблемами та глобалізацією (п. 1.2); індукції та дедукції для надання авторських понять таким термінам як «нові агропродовольчі країни», «глобальна продовольча проблема», «продовольча криза» (п. 1.2, 1.3, 2.3); аналіз часових рядів для визначення тенденцій та особливостей світового продовольчого виробництва (п. 2.3); метод векторної авторегресії для визначення впливу аграрних макроекономічних показників на ВВП на душу населення (п. 2.3); графічний і табличний прийоми для визначення взаємозв'язку між показниками, їхніх ілюстрацій й подання результатів дослідження (п. 1.1-3.2);.

Інформаційну базу дисертаційної роботи складають теоретичні положення економічної теорії, численні роботи вітчизняних і зарубіжних вчених, різноманітні звіти, документи, статистичні дані міжнародних організацій таких як Продовольча і сільськогосподарська організація ООН (ФАО), Міжнародний

інститут з дослідження продовольчої політики, Всесвітня організація охорони здоров'я, Світова організація торгівлі, Всесвітній банк, матеріали Державної служби статистики України та ін.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у поглибленні теоретико-методичних основ дослідження глобальної продовольчої проблеми та розробці науково-практичних рекомендацій щодо вдосконалення продовольчої політики держави в умовах глобалізації.

Конкретні наукові результати, що розкривають особистий внесок автора у розробку проблеми, яка досліджується, і характеризують наукову новизну роботи, полягають у наступному:

удосконалено:

- теоретичний підхід щодо дослідження розвитку продовольчого виробництва внаслідок використання апарату аналізу часових рядів, за результатом якого виявлено групу держав, які запропоновано вважати «новими агропродовольчими» країнами, що відрізняються приростом частки виробництва продуктів харчування у ВВП та щорічними темпами зростання продовольчого виробництва за останнє десятиріччя, а за умов удосконалення своїх продовольчих політик можуть впливати на зменшення диспропорційності розвитку сфери виробництва та розподілу продовольчих ресурсів у процесі глобалізації;

- концептуальні основи механізму адаптації агропромислового комплексу України до умов глобальної продовольчої проблеми шляхом виділення його основних складових: законодавчої, субсидіарно-інвестиційної, виробничої, соціальної, екологічної, а також конкретних заходів у їх межах, використання якого дозволить визначити пріоритетні напрямки вдосконалення вітчизняної сфери продовольчого виробництва та розподілу;

- організаційно-економічні засади моделювання політики держави у сфері виробництва продовольства, а саме розроблено алгоритм формування продовольчої політики з урахуванням внутрішніх і зовнішніх чинників впливу, що визначає послідовні етапи моніторингу та розробки заходів з вдосконалення агропродовольчого комплексу;

отримали подальшого розвитку:

- науково-методичний інструментарій дослідження впливу аграрних макроекономічних показників (площі сільськогосподарських угідь країни, частки продовольчого виробництва у ВВП, виробництва продовольчої продукції та інших) на зростання ВВП на душу населення за рахунок побудови моделі векторної авторегресії, результатом якої стало виявлення для певних «нових агропродовольчих» країн (Україна, Аргентина, Бразилія, Еквадор) зв'язку між виробництвом продовольства, його часткою у ВВП, експортом, імпортом продуктів харчування та зміною ВВП на душу населення, що дало змогу зробити висновок про необхідність корегування продовольчої та загальноекономічної політик цих держав, а також довгострокових прогнозів з метою врахування новітніх тенденцій у розвитку світового ринку в умовах посилення нестабільності зовнішньоекономічного середовища;

- понятійно-категоріальний апарат світової економіки через надання авторського визначення понять «глобальна продовольча проблема», яке

запропоновано розуміти як систематичне недостатнє задоволення першочергової потреби людини у повноцінному харчуванні, що має всесвітній характер розповсюдження та несе загрозу для здоров'я, насамперед, малозабезпеченого населення світу, та «продовольча криза» – як період різкого зростання цін на основні види продовольства, що може проявлятися на національному, регіональному і глобальному рівнях і погіршувати продовольчу безпеку різних верств населення через зниження їх купівельної спроможності;

- обґрунтування діалектичного взаємозв'язку продовольчої проблеми з глобалізацією та іншими глобальними проблемами шляхом розробки логіко-структурної схеми глобалізаційної взаємодії в умовах посилення глобальної продовольчої проблеми з урахуванням впливу взаємообумовлених зовнішніх (волатильність світових цін на продовольство, наднаціональне регулювання продовольчої сфери) і внутрішніх (рівень розвитку АПК, ефективність державного управління, рівень доходів населення) чинників окремої країни, що дало змогу визначити пріоритети економічного розвитку світового господарства в контексті активізації вирішення проблем всесвітнього масштабу.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їх використання у діяльності органів законодавчої та виконавчої влади, зокрема, при розробці механізмів адаптації агропромислового комплексу України до мінливого зовнішнього середовища та напрямів продовольчої політики в сучасних умовах підвищеного світового попиту на продукти харчування, а також у подальшому дослідженні особливостей прояву глобальної продовольчої проблеми.

Основні наукові положення і отримані результати дослідження використовуються у навчальному процесі при викладанні курсів «Світова економіка» та «Україна в системі світогосподарських зв'язків» для студентів факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна (довідка № 4002/11 від 14.02.2014 р.).

Практичні рекомендації та пропозиції, викладені в дисертації, впроваджено в аналітичну діяльність з питань розробки напрямків зовнішньоекономічної політики України Департаменту економіки і міжнародних відносин Харківської обласної державної адміністрації (довідка № 10-23-4/725 від 07.02.2014 р.), аналітичну роботу з питань реформування АПК України Департаменту агропромислового розвитку Харківської обласної державної адміністрації (довідка № 11-20/02/860 від 03.02.2014 р.). Заходи в межах механізму адаптації агропромислового комплексу України до сучасних глобалізаційних умов використовуються в роботі ТОВ «Полтава-Насіння» при розробці нових бізнес-рішень, оцінці напрямів розвитку та ефективності зовнішньоторговельних зв'язків підприємства (довідка №150/43 від 10.02.2014 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням, усі наукові результати, що викладені у дисертації і виносяться на захист, отримані автором особисто.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження доповідались автором і отримали схвалення на міжнародних і всеукраїнських конференціях, а саме: «Academic and Scientific Challenges of Diverse Fields of

Knowledge in the 21st Century» (24 лютого 2012 р., м. Харків); «Актуальні проблеми міжнародних економічних відносин» (17 березня 2012 р., м. Харків); «Ломоносов», (9-13 квітня 2012 р., м. Москва, РФ); «Українсько-російське порубіжжя: стан та перспективи співробітництва» (15 грудня 2012 р., м. Харків); «Розвиток національних економік в умовах глобальної нестабільності» (15-16 лютого 2013 р., м. Одеса), «Економіка, фінанси та менеджмент: проблеми та шляхи розвитку» (22-23 березня 2013 р., м. Сімферополь), «Актуальні проблеми світового господарства та міжнародних економічних відносин» (5 квітня 2013 р., м. Харків); «Регионы в современном мире» (19-20 квітня 2013 р., м. Березники, РФ); «Економічні механізми стимулювання соціально-економічного розвитку» (22-23 листопада 2013 р., м. Ужгород).

Публікації результатів дослідження. За темою дисертації опубліковано 17 наукових праць (загальним обсягом 5,7 д.а.), з них: 6 статей у провідних наукових фахових виданнях (загальним обсягом 3,65 д.а., особисто автору належить 3,45 д.а.), 11 – у матеріалах і тезах конференцій та інших виданнях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 197 найменувань на 19 сторінках, 5 додатків на 14 сторінках. Повний обсяг роботи становить 208 сторінок, із них 174 сторінки основного тексту, який містить 21 таблицю, 14 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету і задачі дослідження, визначено об'єкт, предмет і методи дослідження, висвітлено наукову новизну і практичну значимість отриманих результатів.

У першому розділі **«Теоретичні основи дослідження продовольчої проблеми світової економіки»** визначено взаємний вплив та зв'язок глобальних проблем у сучасному світовому господарстві, досліджено глобальну продовольчу проблему як прояв кризового стану сучасних світогосподарських зв'язків, систематизовано методичні підходи щодо дослідження продовольчих криз.

Дослідження взаємозв'язку глобальних проблем свідчить, що між ними простежується чітка взаємозалежність, що об'єднує їх в єдину систему, в межах якої зміна будь-якого елемента має наслідки для інших складових. Глобалізація має двоякий вплив на проблеми світового масштабу, з одного боку підвищує темпи їх розповсюдження, а з іншого – об'єднує країни для спільного пошуку їх вирішення. Обґрунтовано, що досягнення пріоритетних напрямів економічного розвитку світового господарства може стати запорукою вирішення основних глобальних проблем.

Проблемам визначення причин виникнення світової продовольчої проблеми присвятили свої дослідження зарубіжні та українські вчені: А. Сміт, А. Сен, М.Д. Кондратьєв, Шенген Фен, Т. Мальтус, П. Ерліх, У. Айкroyд, А. Пікок, О.В. Ішханов, В.І. Власов, Усман Бадьян, Махедра Дев, Т. Шульц, С. Кузнець, Л. Браун, Е. Екхольм, З.І. Ільїна, Л.М. Дейнека та інші. У результаті аналізу існуючих підходів виявлено, що неможливо виділити єдину причину загострення

глобальної продовольчої проблеми, що саме сукупність різноманітних чинників створює цей виклик для людського суспільства.

У результаті семантичного аналізу теоретичних підходів до визначення терміну «глобальна продовольча проблема» запропоновано авторське формулювання цього поняття як систематичне недостатнє задоволення першочергової потреби людини у повноцінному харчуванні, що має всесвітній характер розповсюдження та несе загрозу для здоров'я, насамперед, малозабезпеченого населення світу.

У ході дослідження визначено рівні прояву глобальної продовольчої проблеми, що вказують на ступінь впливу на людське здоров'я та можливі негативні наслідки (рис. 1). Обґрунтовано, що на сучасному етапі до проявів глобальної продовольчої проблеми можна віднести «прихований» голод і споживання шкідливих речовин разом з їжею, які в умовах глобалізації набувають всесвітнього масштабу та становлять не меншу загрозу для здоров'я населення, ніж загальноприйняті складові: голод та недоїдання.

Рис. 1 «Піраміда» рівнів прояву глобальної продовольчої проблеми (розроблено автором)

На основі діалектичного аналізу виявлено, що світова продовольча проблема прямо чи опосередковано пов'язана з більшістю інших глобальних проблем та процесом глобалізації. У результаті дослідження розроблено логіко-структурну схему впливу глобалізації на стан світової продовольчої проблеми з урахуванням особливостей зовнішніх і внутрішніх чинників окремої країни, що відображає можливі пріоритети економічного розвитку світового господарства (зменшення масштабів бідності, поляризації доходів населення; ліквідація диспропорційності розвитку національних господарств країн світу; забезпечення зайнятості працездатного населення, зведення до мінімуму рівня безробіття; застосування принципів сталого розвитку в політиці всіх країн світу задля збереження

ресурсної бази світового господарства та навколишнього середовища; створення справедливих умов міжнародної торгівлі), досягнення яких зможе вирішити більшість світових проблем людства (рис. 2).

Рис. 2 Логіко-структурна схема глобалізаційної взаємодії в умовах посилення глобальної продовольчої проблеми (розроблено автором)

За результатами проведеного дослідження встановлено основні методичні підходи, що застосовуються для виявлення впливу продовольчих криз та продовольчої проблеми на населення країн світу, які мають наступні спільні риси: розрахунок індексу відхилення тренду цін на продовольство, визначення зміни попиту на продовольчому ринку, підрахунок частки населення, що недоїдає, за калорійністю харчування, визначення частки населення, що проживає за межею бідності, а також частки дітей зі зниженою масою тіла (у віці до п'яти років). Вищезазначені методичні підходи достатньо широко охоплюють визначення кризових явищ у харчуванні населення світу, але потребують подальшого вдосконалення.

Таким чином, зроблено висновок, що сучасний етап загострення глобальної продовольчої проблеми зумовлює необхідність розробки новітніх підходів до вивчення особливостей її прояву та визначення організаційно-економічних засад державного регулювання продовольчої сфери.

У другому розділі роботи «Сфера виробництва та розподілу продовольчих ресурсів як чинник розвитку сучасного світового господарства» проаналізовано сучасний стан та тенденції продовольчої забезпеченості регіонів світу, визначено вплив наднаціонального регулювання на глобальну продовольчу проблему, обґрунтовано продовольчі ресурси як чинник розвитку «нових агропродовольчих» країн.

Визначено, що продовольча забезпеченість в умовах глобального розвитку світогосподарських відносин носить нерівномірний та диспропорційний характер. У слаборозвинених країнах існує значна обмеженість економічної доступності продуктів харчування, а в державах з низьким рівнем розвитку агропромислових комплексів існує проблема фізичної доступності продовольства, яка в деяких випадках не може бути компенсована за рахунок імпорту через недостатність фінансових ресурсів. Недостатня продовольча забезпеченість нині охоплює 868 млн. людей по всьому світу. У ході аналізу альтернативних визначень мінімально необхідної цінності раціону харчування для оцінки масштабів голоду виявлено необхідність перегляду існуючих норм у бік підвищення. У результаті використання альтернативного підрахунку кількості голодуючих на основі показника нормальної фізичної активності припущено, що на сучасному етапі від голоду та недоїдання страждає 1520 млн. осіб. Удосконалення методики вимірювання масштабів глобальної продовольчої проблеми дозволить розробити більш ефективні методи боротьби з нею.

У ході проведеного дослідження встановлено, що наднаціональне регулювання світової агропродовольчої сфери має суперечливий та неоднозначний характер. Так, угоди Світової організації торгівлі (СОТ), що регулюють агропродовольчу сферу, створюють диспропорційність її розвитку через нерівномірний розподіл субсидій та технологій серед країн світу на користь розвинених країн. Відкритість економік країн, що розвиваються, за таких умов призводить до зниження конкурентоспроможності їх дрібних фермерів і виробників продуктів харчування, залежності від імпорту, а в деяких державах і до загострення глобальної продовольчої проблеми. Саме на боротьбу з цією глобальною проблемою спрямований інший напрямок наднаціонального регулювання, а саме діяльність міжнародних організацій, що проводять моніторинг числа голодуючих та надають допомогу постраждалим країнам.

З метою виявлення тенденцій розвитку світового продовольчого ринку розраховано, що частка виробництва продуктів харчування у світовому ВВП на початку періоду спостереження – у 1961 році складала 6,5%, за 20 років знизилася до 4,5% і подальші 30 років коливається на цьому рівні. На цій основі зроблено висновок, що відношення вартості продуктів харчування до валового продукту залишається постійним останні три десятиліття та означає, що, починаючи з деякого рівня розвитку світового агропромислового комплексу, вартість виробництва одного раціону зростає з такою ж швидкістю, як і вартість усіх інших товарів і послуг, споживаних людиною.

Структура використаних даних являє собою часовий ряд, складений з матриць розміром $n \times r$:

$$X(t) = \begin{pmatrix} x_{11}(t) & \cdots & x_{1p}(t) \\ \vdots & \ddots & \vdots \\ x_{n1}(t) & \cdots & x_{np}(t) \end{pmatrix} \quad (1),$$

де рядки відповідають об'єктам спостереження, а стовпчики – ознакам, що вимірюються у момент часу t . Об'єктами є національні економіки, а ознаками – значення макроекономічних показників.

У ході дослідження часових рядів проаналізовано показники частки виробництва продуктів харчування у ВВП (AG) та річних темпів зростання виробництва продуктів харчування (RF). Оскільки матриці відстаней не виявили структури даних, було зроблено ранжування об'єктів за спостережуваними ознаками і виділення єдиного кластера – групи країн-лідерів.

На основі аналізу вищезазначених показників складено усереднений рейтинг країн з 2004 по 2011 рік та обчислено швидкість зміни частки виробництва продуктів харчування у ВВП. Визначено, що частка виробництва продуктів харчування у ВВП не має тенденції до зменшення, якщо обчислена швидкість більше $-0,1$. У результаті виділено країни, які демонструють щорічний приріст виробництва продуктів харчування і при цьому не знижують показник частки виробництва продуктів харчування у ВВП (таблиця 1).

Таблиця 1

Країни, що мають позитивний приріст виробництва продуктів харчування та частки виробництва продуктів харчування у ВВП з 2004 по 2011 рр.

Країни	RF	AG	Приріст питомої ваги виробництва продуктів харчування у ВВП
Марокко	3,39	11,5	0,120
Бразилія	3,37	12,3	0,024
Україна	2,92	26,0	0,873
Еквадор	2,23	15,1	0,080
Аргентина	2,20	20,5	0,075
Малайзія	2,12	7,7	-0,045
ПАР	1,77	4,5	0,002
Чилі	1,37	5,9	-0,091
Канада	1,35	2,3	-0,009
Таїланд	1,32	14,1	0,045
Російська Федерація	1,27	6,2	-0,092
Нідерланди	1,00	1,9	0,027
Німеччина	0,81	1,2	-0,002
США	0,61	1,8	0,008
Мексика	0,59	3,9	-0,005
Нова Зеландія	0,22	8,5	0,033

Джерело: розраховано автором за даними Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН (ФАО) та Всесвітнього банку

Із таблиці 1 видно, що поряд з країнами, що розвиваються, до цього списку потрапили промислово розвинені держави з дуже низькими показниками частки виробництва продуктів харчування у ВВП, які незначними темпами

збільшуються, що свідчить про рух цих країн до підвищення продовольчого виробництва, у зв'язку зі зростаючим світовим попитом на продукти харчування і високою прибутковістю цієї сфери.

Запропоновано назвати держави, що розвиваються та щорічно підвищують виробництво продуктів харчування і при цьому не знижують показник частки виробництва продуктів харчування у ВВП «новими агропродовольчими» країнами.

Виявлено, що завдяки глобалізації розвиток агропромислових комплексів (АПК) «нових агропродовольчих» країн може відбуватися з використанням досягнень і напрацювань розвинених індустриальних держав і в перспективі скласти їм значну конкуренцію на світовому продовольчому ринку, а також сприяти вирішенню глобальної продовольчої проблеми.

У ході дослідження запропоновано наступну макроекономічну модель для оцінки впливу показників, пов'язаних з продовольчим виробництвом, на ВВП на душу населення, яка має вигляд:

$$Y_{gdp_j} = c * X1_{agro_area} * X2_{agro_gdp} * X3_{agro_ind} * X4_{cal} * X5_{exp_food} * X6_{harvest} * X7_{import_food} * X8_{population} \quad (2),$$

де, Y_{gdp_j} – ВВП на душу населення країни j ;

$X1_{agro_area}$ – площа сільськогосподарських угідь країни j ;

$X2_{agro_gdp}$ – частка продовольчого виробництва у ВВП;

$X3_{agro_ind}$ – виробництво продовольчої продукції;

$X4_{cal}$ – споживання кілокалорій на 1 особу;

$X5_{exp_food}$ – експорт продуктів харчування;

$X6_{harvest}$ – врожайність зернових;

$X7_{import_food}$ – імпорт продуктів харчування;

$X8_{population}$ – кількість населення.

У результаті використання вищезазначеної моделі для певних «агропродовольчих» країн (Аргентина, Бразилія, Еквадор та Україна) визначено, що у довгостроковій перспективі збільшення виробництва продовольства та його частки у ВВП може призвести до зниження ВВП на душу населення, на основі чого зроблено висновок, що урядам цих країн необхідно зосередити свою увагу на коригуванні структури експорту до збільшення частки якісної продовольчої продукції з високою доданою вартістю та вдосконаленні своїх продовольчих і загальноекономічних політик.

Таким чином, зроблено висновок, що розподіл продовольчих ресурсів носить нерівномірний характер серед країн світу на користь розвинених держав. Проте диспропорційність світогосподарських продовольчих відносин може бути зменшена за рахунок інтенсивного, інноваційного розвитку агропромислових комплексів «нових агропродовольчих» країн.

У третьому розділі роботи **«Напрями вдосконалення продовольчої політики в процесі економічного розвитку «нових агропродовольчих» країн»** виявлено перспективні напрями продовольчої політики «нових агропродовольчих» країн, розроблено механізм адаптації агропромислового комплексу України до умов глобальної продовольчої проблеми.

Встановлено, що продовольчі політики «нових агропродовольчих» країн потребують вдосконалення і врахування сучасних глобалізаційних факторів при їх формуванні. З метою удосконалення політик у сфері сільського господарства і продовольчого виробництва «нових агропродовольчих» країн розроблено алгоритм формування продовольчої політики в умовах загострення глобальної проблеми голоду та недоїдання (рис. 3), що включає п'ять послідовних етапів формування продовольчої політики та враховує основні заходи, необхідні для ефективного функціонування сфери виробництва та розподілу продовольства в межах держави у сучасних глобалізаційних умовах.

Рис. 3 Алгоритм формування продовольчої політики в умовах глобальної проблеми голоду та недоїдання (розроблено автором)

На основі розробленого алгоритму запропоновані загальні перспективні напрями продовольчої політики для всіх «нових агропродовольчих» країн:

- підвищення продовольчої безпеки всього населення, боротьба з «прихованим» голодом;
- збільшення виробництва експортних товарів з високою доданою вартістю;
- впровадження новітніх технологій на всіх етапах продовольчого виробництва;
- забезпечення сталого розвитку сільського господарства;
- стимулювання наукових розробок у сфері АПК і впровадження їх в практичну діяльність;
- підвищення врожайності основних сільськогосподарських культур і продуктивності виробництва;
- створення чи збільшення національних продовольчих запасів.

Індивідуальні перспективні напрями продовольчої політики
«нових агропродовольчих» країн

Країни	Індивідуальні напрями продовольчої політики
Бразилія	- Підвищення ефективності заходів з подолання голоду та недоїдання серед малозабезпеченого населення; - Підвищення якості продовольчої продукції та її екологічності.
Чилі	- Створення пільгових умов придбання земельних ділянок для дрібних фермерів; - Сприяння зовнішньому інвестуванню та збільшення державних інвестицій у розвиток інфраструктури АПК.
Мексика	- Підвищення державного регулювання аграрного сектору економіки; - Розгалуження та розвиток інфраструктури АПК; - Підвищення підтримки фермерів за рахунок заходів «зеленого» кошика згідно угоди АоА (COT).
Еквадор	- Підвищення ефективності заходів з подолання голоду та недоїдання серед малозабезпеченого населення; - Сприяння зовнішньому інвестуванню та збільшення державних інвестицій у розвиток інфраструктури АПК.
Аргентина	- Створення вигідних умов кредитування виробників агропродовольчої продукції.
Марокко	- Підвищення ефективності заходів з подолання голоду та недоїдання серед малозабезпеченого населення; - Розширення напрямів підтримки дрібних фермерів; - Розповсюдження знань у сфері раціонального ведення сільського господарства серед дрібних фермерів.
ПАР	- Перехід від стратегії до продовольчої політики, підвищення пріоритетності продовольчого сектору; - Сприяння зовнішньому інвестуванню та збільшення державних інвестицій у розвиток інфраструктури АПК. - Сприяння входженню дрібних фермерів на внутрішній ринок;
Малайзія	- Розгалуження та розвиток інфраструктури АПК; - Розповсюдження знань у сфері раціонального ведення сільського господарства серед дрібних фермерів
Таїланд	- Підвищення ефективності заходів з подолання голоду та недоїдання серед малозабезпеченого населення; - Перегляд механізму державної підтримки фермерських господарств.
Російська Федерація	- Підвищення державного регулювання сфери АПК; - Захист внутрішнього ринку продовольчих товарів; - Стандартизація продовольчих товарів згідно світових норм якості; - Створення сприятливого інвестиційного клімату у сфері АПК, підвищення обсягу державних інвестицій; - Підвищення підтримки фермерів за рахунок заходів «зеленого» кошика згідно з угодою АоА (COT).
Україна	- Створення сприятливого інвестиційного клімату у сфері АПК, підвищення обсягу державних інвестицій; - Підвищення державного регулювання сфери АПК; - Сприяння створенню сільськогосподарських кооперативів; - Стандартизація продовольчих товарів згідно світових норм якості; - Підвищення підтримки фермерів за рахунок заходів «зеленого» кошика згідно з угодою АоА (COT);

Складено автором

Запропоновані напрями продовольчих політик можуть бути використані будь-якою з «нових агропродовольчих» країн і матимуть позитивний вплив на поліпшення продовольчої безпеки малозабезпеченого населення, зростання долі експорту на світовому агропродовольчому ринку, підвищення прибутковості аграрного та харчового виробництва, і, як наслідок, поліпшення рівня життя сільського населення, а також на збереження та підтримку сільськогосподарських ресурсів.

Разом із загальними напрямками продовольчої політики запропоновано імплементацію індивідуальних через нерівномірність розвитку АПК кожної країни. Перспективні напрями політики у сфері продовольчого виробництва для кожної країни наведені в таблиці 2.

З метою удосконалення заходів щодо підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продовольчої продукції на світовому ринку розроблено механізм адаптації агропромислового комплексу України до умов глобальної продовольчої проблеми (рис. 4), що містить у собі наступні складові: законодавчу (вдосконалення та гармонізація існуючого законодавства); субсидіарно-інвестиційну (надання субсидій виробникам сільськогосподарської продукції та продуктів харчування з боку держави в межах угоди з СОТ, створення сприятливого інвестиційного середовища задля залучення як внутрішніх, так і іноземних капіталовкладень); виробничу (стимулювання створення сільськогосподарських кооперативів, впровадження новітніх технологій на всіх етапах виробництва та реалізації продукції); соціальну (розгалуження соціальної інфраструктури); екологічну (впровадження точного землеробства, органічного аграрного виробництва та ґрунтозахисного і ресурсозберігаючого землеробства). Запропонований механізм включає в себе зовнішні чинники, що мають вплив на агропромисловий комплекс України, врахування яких необхідне для повноцінного входу на світовий ринок продовольства. Механізм адаптації вітчизняного агропромислового комплексу спрямований на стабілізацію продовольчої безпеки країни, поліпшення рівня життя сільського населення, збільшення експорту продовольчої продукції та розширення ринків її збуту.

Таким чином, у результаті проведеного дослідження зроблено висновок, що в умовах загострення глобальної проблеми голоду та недоїдання існує необхідність формування науковообґрунтованої політики в сфері сільського господарства та продовольчого виробництва, особливо для країн, що розвиваються, у тому числі, для України. Запропонований у роботі механізм адаптації вітчизняного агропромислового комплексу включає удосконалення його основних складових (сфера виробництва, соціальна та виробнича інфраструктура, система збереження природних ресурсів), а також законодавчого і державного регулювання всього сектору, реалізація якого дозволить створити сучасну галузь продовольчого виробництва з метою задоволення щорічно зростаючого світового попиту на продукти харчування.

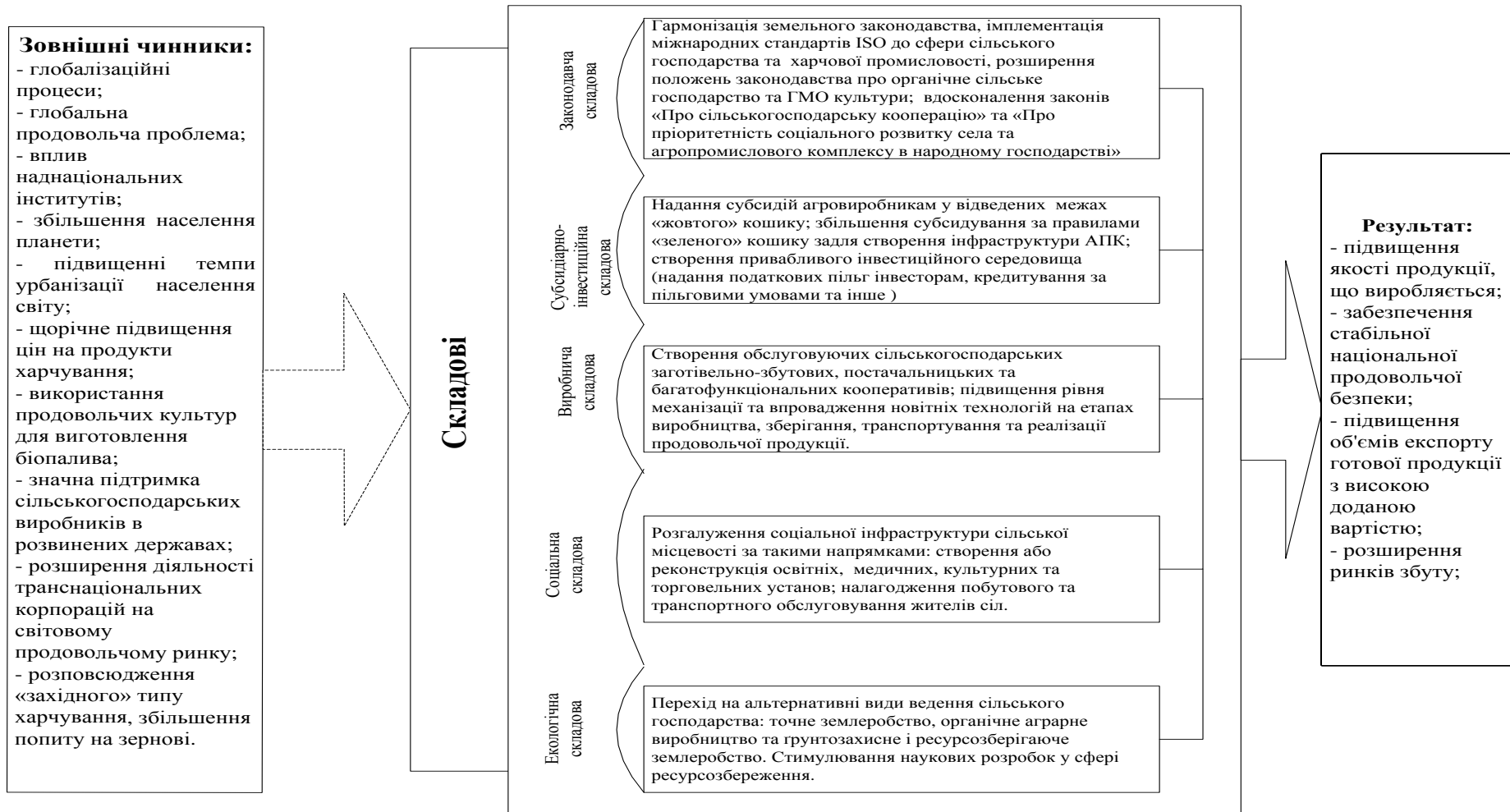

Рис. 4 Механізм адаптації агропромислового комплексу України до умов глобальної продовольчої проблеми (розроблено автором)

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження вирішено важливе наукове завдання вдосконалення теоретико-методичних основ дослідження глобальної продовольчої проблеми та розробки науково-практичних рекомендацій щодо формування політики держави у сфері виробництва та розподілу продовольства під впливом глобалізаційних процесів. Результати проведеного дослідження дозволили сформулювати наступні висновки:

1. Дослідження взаємозв'язку глобальних проблем дало змогу визначити чітку взаємозалежність між ними, що об'єднує їх в єдину систему, в межах якої зміна будь-якого елемента має наслідки для інших складових. Глобалізація є однією з підстав виникнення та розповсюдження глобальних проблем, але, з іншого боку, глобалізаційні процеси можуть стати запорукою вирішення проблем світового масштабу, тому що подолання негативних явищ такого роду неможливе без зусиль усієї світової спільноти. Диспропорційний та екстенсивний економічний розвиток країн світу породжує більшість існуючих глобальних проблем, що актуалізує питання пошуку пріоритетів економічного розвитку світового господарства, досягнення яких зможе забезпечити вирішення основних всесвітніх проблем людства.

2. Обґрунтовано, що певною мірою глобальна продовольча проблема є проявом кризового стану сучасних світогосподарських відносин через диспропорційний розвиток сфери виробництва та розподілу продовольчих ресурсів. Світова економічна наука не має єдиної думки до визначення причин виникнення глобальної продовольчої проблеми. Визначено, що саме сукупність взаємодоповнюючих чинників загострює проблему голоду та недоїдання і ускладнює її вирішення. Прямий вплив та тісний взаємозв'язок зі світовою продовольчою проблемою мають інші глобальні проблеми, процес глобалізації та ступінь розвитку агропромислових комплексів країн світу.

3. У ході дослідження виявлено, що динаміка продовольчого індексу ФАО є сьогодні одним із головних засадничих індикаторів діагностики феномену глобальної продовольчої проблеми, який вказує на те, що ціни на продукти харчування зростали кожного року (2003-2013 рр.), але у 2008 та 2011 роках відбувся різкий скачок цін, який є підтвердженням непередбачуваності економічної природи глобальної продовольчої проблеми та загострення продовольчої кризи. Систематизовано основні методичні підходи, що застосовуються для виявлення впливу продовольчих криз та продовольчої проблеми на населення країн світу, які мають наступні спільні риси: розрахунок індексу відхилення тренду на продовольство, визначення зміни попиту на продовольчому ринку, підрахунок частки населення, що недоїдає за калорійністю харчування, визначення частки населення, що проживає за межею бідності, а також частки дітей зі зниженою масою тіла (у віці до п'яти років). Ідентифіковано, що для виявлення впливу індикаторів глобальної продовольчої проблеми на економічне зростання країн доцільно використання економетричних моделей, зокрема методу векторної авторегресії.

4. Проведений аналіз показав, що продовольча забезпеченість у сучасних глобалізаційних умовах носить диспропорційний характер. З точки зору фізичної та економічної доступності достатньо забезпеченими є країни з високими та доходами вище середнього. В решті країн, у першу чергу, існує значна обмежена економічна доступність продуктів харчування, а в державах з низьким рівнем розвитку агропромислових комплексів існує проблема фізичної доступності продовольства. Рівномірна продовольча забезпеченість може бути досягнута лише за умов інтенсивного розвитку агропромислових комплексів країн, що розвиваються, за рахунок впровадження новітніх технологій, розвитку інфраструктури та підвищення ефективності всієї економіки. Визначено необхідність подальшого вдосконалення методики підрахунку кількості голодуючого населення, а саме гармонізації її нормативних показників з нормами, що рекомендуються Всесвітньою організацією охорони здоров'я. У результаті використання альтернативного підрахунку кількості голодуючих на основі показника нормальної фізичної активності припущено, що на сучасному етапі від голоду та недоїдання страждає 1520 млн. осіб.

5. Виявлено дві протилежні тенденції наднаціонального регулювання світової агропродовольчої сфери, одна з яких певною мірою загострює прояв глобальної продовольчої проблеми в країнах, що розвиваються, а інша спрямована на боротьбу з нею. Зниження протекціоністських торговельних бар'єрів за умовами СОТ у країнах, що розвиваються, призводить до зниження конкурентоспроможності їх дрібних фермерів і виробників продуктів харчування, до залежності від імпорту, а в деяких державах і до загострення глобальної продовольчої проблеми. Інший напрямок наднаціонального регулювання світової агропродовольчої сфери спрямований на боротьбу з глобальною проблемою голоду та недоїдання. В рамках цього напрямку міжнародні організації проводять моніторинг числа голодуючих, вивчають особливості розвитку агропромислових комплексів країн світу, надають допомогу постраждалим країнам.

6. За результатами аналізу часових рядів запропоновано авторську класифікацію, зокрема, виділено «нові агропродовольчі» країни. У цих країнах показник частки виробництва продуктів харчування у ВВП має тенденцію швидше до підвищення, ніж до зниження, а також спостерігається річний приріст виробництва продуктів харчування. На сьогодні збільшення продовольчих ресурсів в економіці «нових агропродовольчих» країн має позитивний ефект на її зростання. У результаті побудови моделей векторної авторегресії для Бразилії, Аргентини, Еквадору та України виявлено, що в довгостроковій перспективі збільшення виробництва продовольства та його частки у ВВП, може призвести до зниження ВВП на душу населення, тобто урядам цих країн необхідно зосередити свою увагу на коригуванні структури експорту до збільшення частки продовольчої продукції з високою доданою вартістю, підвищенні якості та асортименту продукції, вдосконаленні своїх продовольчих та загальноекономічних політик. Доведено, що не зважаючи на значний ресурсний потенціал «нових агропродовольчих» країн для підвищення експортного потенціалу АПК, їх повноцінний економічний розвиток не може відбуватися лише за рахунок збільшення продовольчого виробництва.

7. На основі запропонованого алгоритму формування продовольчої політики в умовах глобальної проблеми голоду та недоїдання виділені найбільш перспективні напрями для «нових агропродовольчих» країн: підвищення продовольчої безпеки всього населення, боротьба з «прихованим» голодом; збільшення виробництва експортних товарів з високою доданою вартістю; впровадження новітніх технологій на усіх етапах продовольчого виробництва; забезпечення сталого розвитку сільського господарства; стимулювання наукових розробок у сфері АПК та впровадження їх в практичну діяльність; підвищення врожайності основних сільськогосподарських культур та продуктивності виробництва; створення чи збільшення національних продовольчих запасів.

8. У результаті дослідження розроблено механізм адаптації агропромислового комплексу України до умов глобальної продовольчої проблеми, що містить в собі наступні складові: законодавчу; субсидіарно-інвестиційну; виробничу; соціальну; екологічну. У рамках кожної складової механізму запропоновано заходи, що спрямовані на вдосконалення існуючого законодавства, розширення державної підтримки, розгалуження виробничої та соціальної інфраструктури, вдосконалення методів ведення сільського господарства задля збереження екологічної рівноваги. Метою реалізації механізму адаптації агропромислового комплексу України до умов глобальної проблеми голоду та недоїдання є досягнення стабільної продовольчої безпеки всіх верств населення країни, створення сучасної експортоорієнтованої галузі виробництва продуктів харчування, поліпшення соціально-економічного розвитку у сільських місцевостях.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у наукових фахових виданнях іноземних держав:

1. Малахова Л. В. Появление «новых аграрных» стран на мировом продовольственном рынке / Л. В. Малахова // Экономика и предпринимательство. – 2013. – № 12-3 (41-3). – С. 61-65.

Публікації у наукових фахових виданнях:

2. Малахова Л. В. Влияние природных и финансово-экономических факторов на мировые цены аграрной продукции / Л. В. Малахова, В. И. Сидоров // Вісник Міжнародного Слов'янського університету, серія «Економічні науки». – 2012. – Т. 15, № 1. – С. 94-103.

Особистий внесок здобувача: проаналізовано вплив природних та фінансово-економічних факторів на зміну світових цін аграрної продукції у сучасних умовах.

3. Малахова Л. В. Сутність глобалізації у світлі світової продовольчої проблеми / Л. В. Малахова // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», серія «Економічна теорія та право». – 2012. – №3 (10). – С. 69-79.

4. Малахова Л. В. Влияние политики международных финансово-экономических организаций на глобальную продовольственную проблему / Л. В. Малахова // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2013. – №. 41. – С. 47-52.

5. Малахова Л. В. Экономическое содержание глобальной продовольственной проблемы с точки зрения воспроизводства рабочей силы / Л. В. Малахова // Бизнес Информ. – 2013. – №. 12.– С. 219-222.

6. Малахова Л. В. Перспективні напрями продовольчої політики «нових агропродовольчих» країн / Л. В. Малахова // Социальная экономика. – 2013. – №. 4.– С. 85-94.

Публікації в інших виданнях:

7. Малахова Л. В. The Essence of the Global Food Problem / Л. В. Малахова // Міжвузівська студентська наукова конференція «Academic and Scientific Challenges of Diverse Fields of Knowledge in the 21st Century» (24 лютого 2012 р.). – Х. : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2012. – С. 37-41.

8. Малахова Л. В. Продовольча безпека України / Л. В. Малахова // VII науково-практична конференція молодих вчених «Актуальні проблеми міжнародних економічних відносин» (17 березня 2012 р.). – Х. : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2012. – С. 219-222.

9. Малахова Л. В. Интеграция Украины в мировую экономику / Л. В. Малахова // XIX международная конференция студентов, аспирантов и молодых ученых «Ломоносов» (9-13 апреля 2012 г.). – М. : Московский государственный университет имени М.В. Ломоносова, 2012 [Электронный ресурс] – Режим доступа : http://lomonosov-msu.ru/uploaded/800/40487_120f.pdf

10. Малахова Л. В. Регіональне співробітництво як шлях подолання продовольчої кризи / Л. В. Малахова // III науково-практична конференція «Українсько-російське порубіжжя: стан та перспективи співробітництва» (15 грудня 2012 р.). – Х. : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2012. – С. 89-91.

11. Малахова Л. В. Продовольчі запаси як інструмент боротьби з глобальною продовольчою проблемою / Л. В. Малахова // I Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток національних економік в умовах глобальної нестабільності» (15-16 лютого 2013 р.). – Одеса : Одеський національний університет, 2013. – С. 190-192.

12. Малахова Л. В. Втрати продовольства в регіонах світу як одна з передумов виникнення продовольчої кризи / Л. В. Малахова // Міжнародна науково-практична конференція «Економіка, фінанси та менеджмент: проблеми та шляхи розвитку» (22-23 березня 2013 р.) – Сімферополь : Наукове об'єднання «Economics», 2013. – С. 25-27.

13. Малахова Л. В. Вплив діяльності транснаціональних корпорацій на глобальну продовольчу проблему / Л. В. Малахова // VIII науково-практична конференція молодих вчених «Актуальні проблеми світового господарства та міжнародних економічних відносин» (5 квітня 2013 р.). – Х. : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2013. – С. 57-59.

14. Малахова Л. В. Влияние изменения ролей субъектов мировой экономики на глобальную продовольственную проблему / Л. В. Малахова // Международная научно-практическая конференция «Регионы в современном мире» (19-20 апреля 2013 г.). – Березники : Уральский государственный экономический университет, 2013. – С. 59-61.

15. Малахова Л. В. Аналіз конкурентоспроможності сільського господарства України на світовому ринку аграрної продукції / Л. В. Малахова // Міжнародна науково-практична конференція «Економічні механізми стимулювання соціально-економічного розвитку» (22-23 листопада 2013 р.). – Ужгород : Ужгородський національний університет, 2013. – С. 35-37.

16. Малахова Л. В. Влияние государственной политики на цены аграрной продукции / Л. В. Малахова // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна, серія : «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». – 2013. – № 1042. – С. 32-35.

17. Малахова Л. В. Шляхи подолання «прихованого» голоду як складової глобальної продовольчої проблеми / Л. В. Малахова // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна, серія : «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». – 2013. – № 1086. – С. 86-89.

АНОТАЦІЯ

Малахова Л. В. Глобальна продовольча проблема в контексті пріоритетів економічного розвитку світового господарства. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини. – Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків, 2014.

Дисертаційну роботу присвячено розвитку теоретико-методологічних основ дослідження глобальної продовольчої проблеми та розробці науково-практичних рекомендацій щодо формування політики держави у сфері виробництва та розподілу продовольства під впливом глобалізаційних процесів.

Визначено взаємний вплив та зв'язок глобальних проблем у сучасному світовому господарстві. Охарактеризовано причини виникнення глобальної продовольчої проблеми. Запропоновано авторське визначення понять «глобальна продовольча проблема» і «продовольча криза». Побудовано логіко-структурну схему глобалізаційної взаємодії в умовах посилення глобальної продовольчої проблеми. Систематизовано основні методичні підходи дослідження щодо продовольчих криз.

Проаналізовано світову продовольчу забезпеченість в умовах глобального розвитку світогосподарських відносин, визначено інструменти наднаціонального рівня регулювання світової агропродовольчої сфери. Класифіковано групу держав, які запропоновано вважати «новими агропродовольчими» країнами, що відрізняються приростом частки виробництва продуктів харчування у ВВП та щорічними темпами зростання продовольчого виробництва за останнє десятиріччя. Побудовано модель векторної авторегресії, що визначає вплив аграрних макроекономічних показників на ВВП на душу населення.

Побудовано алгоритм формування продовольчої політики з урахуванням внутрішніх та зовнішніх факторів впливу, на основі якого запропоновані перспективні напрями продовольчої політики «нових агропродовольчих» країн, розроблено механізм адаптації агропромислового комплексу України до умов глобальної продовольчої проблеми.

Ключові слова: глобальна продовольча проблема, світовий агропродовольчий ринок, продовольча політика, продовольча криза, пріоритети економічного розвитку, «нові агропродовольчі» країни, механізм адаптації агропромислового комплексу до умов глобальної продовольчої проблеми.

АННОТАЦІЯ

Малахова Л. В. Глобальна продовольственная проблема в контексте приоритетов экономического развития мирового хозяйства. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.02 – мировое хозяйство и международные экономические отношения. – Харьковський національний університет імені В.Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків, 2014.

Диссертационная работа посвящена развитию теоретико-методологических основ исследования глобальной продовольственной проблемы и разработке научно-практических рекомендаций по формированию политики государства в сфере производства и распределения продовольствия под воздействием глобализационных процессов.

Определено взаимное влияние и связь глобальных проблем в современном мировом хозяйстве. Охарактеризованы причины возникновения глобальной продовольственной проблемы. Предложено авторское определение понятий «глобальная продовольственная проблема» как систематическое недостаточное удовлетворение первоочередной потребности человека в полноценном питании, которое имеет всемирный характер распространения и несет угрозу для здоровья, в первую очередь, малообеспеченного населения мира; «продовольственный кризис» – как период резкого роста цен на основные виды продовольствия, который может проявляться на национальном, региональном и глобальном уровне и ухудшать продовольственную безопасность различных слоев населения из-за снижения их покупательной способности.

Построена логико-структурная глобализационного взаимодействия в условиях обострения глобальной продовольственной проблемы с учетом особенностей внешних (волатильность мировых цен на продовольствие, наднациональное регулирование продовольственной сферы) и внутренних (уровень развития АПК, эффективность государственного управления, уровень доходов населения) факторов отдельной страны, отражающая их взаимное влияние и связи и определяющая приоритеты экономического развития мирового хозяйства как факторы активизации решения проблем мирового масштаба. Систематизированы основные методические подходы исследования продовольственных кризисов.

Проанализирована мировая продовольственная обеспеченность в условиях глобального развития мирохозяйственных отношений, определены инструменты наднационального уровня регулирования мировой агропродовольственной сферы. Классифицирована группа государств, которые предложено считать «новыми агропродовольственными» странами, которые отличаются приростом доли производства продуктов питания в ВВП и ежегодными темпами роста продовольственного производства за последнее десятилетие. Построена модель

векторной авторегрессии, определяющая влияние аграрных макроэкономических показателей на ВВП на душу населения «новых агропродовольственных стран».

Построен алгоритм формирования продовольственной политики с учетом внутренних и внешних факторов воздействия, на основе которого предложены общие и индивидуальные перспективные направления продовольственной политики «новых агропродовольственных» стран, разработан механизм адаптации агропромышленного комплекса Украины к условиям глобальной продовольственной проблемы.

Ключевые слова: глобальная продовольственная проблема, мировой агропродовольственный рынок, продовольственная политика, продовольственный кризис, приоритеты экономического развития, «новые агропродовольственные» страны, механизм адаптации агропромышленного комплекса к условиям глобальной продовольственной проблемы.

ABSTRACT

Malakhova L. Global food problem in the context of the economic development priorities of the world economy. – Manuscript.

Dissertation on the receipt of the scientific degree of candidate of economic sciences, specialty 08.00.02 – World Economy and International Economic Relations. – V.N. Karazin Kharkiv National University of Ministry of Education and Science of Ukraine, 2014.

Dissertation is devoted to the development of theoretical and methodological foundations to study the global food problem and development of scientific and practical recommendations for policy formation in the food sphere production and distribution under the influence of globalization.

Mutual influence and relations between global challenges in modern world economy are defined. Causes of global food problem are characterized. The author definitions of «global food problem» and «food crises» are given. Logical structure chart of impact factors on the world food problem is formulated, basic methodological approaches of food crisis research are systematized.

Global food supply in conditions of the world economy development is analyzed, tools of supranational regulation of the global agro-food sector are defined. Group of states are proposed to consider «new agro-food» countries, which characterized by growth of share of food production in GDP and annual growth rate of food production over the last decade. The model of vector autoregression is formulated, which determines the impact of agricultural macroeconomic indicators on GDP per capita.

The algorithm of food policy formation is suggested, which takes into account internal and external factors, on basis of which perspective areas of food policy of «new agro-food» countries are offered, the mechanism of adaptation of Ukrainian agroindustrial complex in conditions the global food problem is developed.

Keywords: global food problem, global agro-food market, food policy, priorities of economic development, food crises, «new agro-food» countries, mechanism of adaptation of agroindustrial complex in conditions of the global food problem.

Підписано до друку 11.04.2014. Формат 60×84 1/16.
Папір офсетний. Друк. цифровий.
Ум. друк. арк. 0,9. Наклад 100 примірників.
Замовлення №1142.

Надруковано у друкарні ФОП Тарасенко В. П.
Свідоцтво № 24800170000043751 від 21.02.2002 р.
61124, м. Харків, вул. Зернова, 6/267.
Тел./факс: (0572) 52-82-11, (097) 273-11-77